

Ζέρβα, Ο. (2016). Σχεδιασμός και ανάπτυξη διδακτικού υλικού με χρήση ελληνικού ρεπερτορίου για προγράμματα ομαδικής εκμάθησης βιολιού σε σχολεία γενικής παιδείας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 211-222). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

Σχεδιασμός και ανάπτυξη διδακτικού υλικού με χρήση ελληνικού ρεπερτορίου για προγράμματα ομαδικής εκμάθησης βιολιού σε σχολεία γενικής παιδείας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Όλγα Ζέρβα

Καθηγήτρια μουσικής, Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
olzerva@gmail.com

Περίληψη

Αν και κατά παράδοση στον Δυτικό κόσμο τα μαθήματα βιολιού πραγματοποιούνται ιδιωτικά, σε ατομικό πλαίσιο, ωστόσο σε χώρες όπως η Αγγλία και οι ΗΠΑ, η ομαδική διδασκαλία των εγχόρδων έχει εφαρμοστεί στο πλαίσιο της δημόσιας εκπαίδευσης, δίνοντας την ευκαιρία σε περισσότερα παιδιά να μάθουν κάποιο μουσικό όργανο. Με βάση αυτό το γεγονός, αναρωτιέται κανείς εάν θα ήταν εφικτό να ενταχθούν κάποια στιγμή και στα ελληνικά σχολεία ομαδικά μαθήματα βιολιού, φέρνοντας σε επαφή περισσότερα παιδιά με τα έγχορδα όργανα και εμπλουτίζοντας το υπάρχον Αναλυτικό Πρόγραμμα. Στην παρούσα πρόταση δίνεται ο σχεδιασμός για πρόγραμμα ομαδικής εκμάθησης βιολιού και η ανάπτυξη του αντίστοιχου διδακτικού υλικού, βασισμένου σε ελληνικό ρεπερτόριο και στις διδακτικές μεθοδολογίες των Paul Rolland και Shinichi Suzuki. Ο προτεινόμενος σχεδιασμός και το αντίστοιχο διδακτικό υλικό είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο των υπάρχοντων προγραμμάτων σπουδών σε Σχολεία Γενικής Παιδείας, σε Μουσικά Σχολεία, αλλά και σε περιβάλλοντα μη θεσμοθετημένης μουσικής εκπαίδευσης.

Λέξεις κλειδιά: ομαδικά μαθήματα βιολιού, μέθοδος Rolland, μέθοδος Suzuki, ελληνικό ρεπερτόριο

Zerva, O. (2016). Design and development of teaching material, based in Greek repertoire, for violin group teaching programs in Greek secondary education schools. In M. Kokkidou & Z. Dionyssiou (Eds.), *Music Literacy: Formal and Informal Ways of Music Teaching-Learning (Proceedings of the 7th International Conference of the Greek Society for Music Education)* (pp. 211-222). Thessaloniki: GSME.

Design and development of teaching material, based in Greek repertoire, for violin group teaching programs in Greek secondary education schools

Olga Zerva

Music Educator, Secondary Education
olzerva@gmail.com

Abstract

Although violin teaching in the Western world has traditionally been modeled on a one-to-one instruction basis, in several countries such as the UK and the USA, string instruments are being taught in groups, in the context of public education, giving more children the opportunity to learn to play music. Based on this fact, one could conclude that it would be feasible to include violin group lessons in Greek schools, enriching the already existing curriculum. This proposal includes the design of a violin group teaching curriculum and the development of the relevant teaching material based on Greek tunes, and on the didactic methodologies of Rolland and Suzuki. The suggested didactic plan and the relevant material can be included in the existing curricula for high schools, music schools and also non-formal educational environments, such as educational programs offered in communities.

Keywords: violin group teaching, Rolland method, Suzuki method, Greek repertoire

Εισαγωγή

Η εκμάθηση των εγχόρδων οργάνων που ανήκουν στη δυτικοευρωπαϊκή παράδοση, όπως είναι το βιολί, η βιόλα, το βιολοντσέλο και το κοντραμπάσο, είθισται παραδοσιακά στην Ευρώπη αλλά και στην Ελλάδα να πραγματοποιείται σε ωδεία και μουσικές σχολές με ατομικά μαθήματα (Burt-Perkins & Mills, 2009· Gaunt et al., 2012· Green, 2003· Koopman et al., 2007· Lenon & Reed, 2012· Lay, 2004a· Σαββίδου, 2009· Triantafyllaki, 2005· Triantafyllaki, 2010). Από τα τέλη του 19ου αιώνα όμως, πρωτοεμφανίστηκαν στην Αγγλία πρακτικές ομαδικής εκμάθησης εγχόρδων οργάνων, οι οποίες υιοθετήθηκαν αργότερα στις ΗΠΑ και εφαρμόζονται σήμερα σε αρκετά μέρη του κόσμου, είτε μέσα στα σχολεία, είτε στην ευρύτερη κοινότητα (Adelson, 2000· Cheng & Durrant, 2007· Deverich, 1987· Donald et al., 2012· Grimmer et al., 2010· Murphy et al., 2011· Rickard et al., 2010· Rickard et al., 2012).

Η προοπτική ενσωμάτωσης ομαδικών μαθημάτων οργάνων σε ελληνικά σχολεία γενικής παιδείας της δημόσιας εκπαίδευσης θα έδινε ενδεχομένως σε περισσότερα παιδιά, ακόμα ίσως και σε αυτά που λόγω οικονομικής κρίσης δεν είναι σε θέση να σπουδάσουν σε κάποιο επίσημα θεσμοθετημένο ίδρυμα μουσικής εκπαίδευσης, τη δυνατότητα να ασχοληθούν στην πράξη με τη μουσική και να αποκομίσουν τα οφέλη που αυτή προσφέρει. Τα προγράμματα ομαδικής εκμάθησης εγχόρδων έχουν λειτουργήσει με επιτυχία σε χώρες όπως η Αγγλία και οι ΗΠΑ και υπάρχει για αυτά άφθονο διδακτικό υλικό. Επειδή όμως ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ή κάποιο διδακτικό υλικό που εφαρμόστηκε με επιτυχία σε μια χώρα δεν μεταφέρεται απαραίτητως αυτούσιο σε κάποιο άλλο πολιτισμικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο (Grimmet et al., 2010· Kruger, 1990· Lesniak, 2012), στο παρόν άρθρο προτείνεται η ανάπτυξη του κατάλληλου διδακτικού υλικού για ομαδική εκμάθηση βιολιού σε σχολεία της Ελλάδας και ένας ενδεικτικός σχεδιασμός για πρόγραμμα ομαδικής εκμάθησης βιολιού, στον οποίο θα αξιοποιηθεί το προαναφερθέν διδακτικό υλικό.

Το προτεινόμενο πρόγραμμα

Θεσμικό, παιδαγωγικό και μεθοδολογικό υπόβαθρο

Στη συνέχεια θα δοθεί το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο μπορεί να λειτουργήσει το προτεινόμενο πρόγραμμα, οι γενικοί παιδαγωγικοί του στόχοι, η μεθοδολογία ανάπτυξης του διδακτικού υλικού και τα κριτήρια που τέθηκαν για την επιλογή του ρεπερτορίου, η απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή για τη λειτουργία του προγράμματος και ένα ενδεικτικό παράδειγμα διδασκαλίας τραγουδιού.

Θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του προτεινόμενου προγράμματος

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα σχεδιάστηκε για να εφαρμοστεί σε σχολεία γενικής παιδείας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο των *Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων* τα οποία πραγματοποιούνται δύο ώρες εβδομαδιαίως μετά το πέρας του σχολικού ωραρίου (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2014). Πρόκειται για προγράμματα στα οποία είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν εκπαιδευτικές καινοτομίες ως προς τις διδακτικές προσεγγίσεις και τα διδακτικά μέσα (Σπυροπούλου κ.ά., 2008). Σε αυτά περιλαμβάνονται και τα *Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων* τα οποία έχουν ως στόχο «την ανάδειξη και προώθηση των

στοιχείων του πολιτισμού μας, την καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής των μαθητών/τριών και τη σύνδεση της Παιδείας με τις Τέχνες» (Σπυροπούλου κ.ά., 2008: 201). Στο πλαίσιο των *Προγραμμάτων Πολιτιστικών Θεμάτων* είναι δυνατό να υλοποιηθούν «δράσεις και εργαστήρια θεατρικά, μουσικά, χορευτικά και εικαστικά, λέσχες φωτογραφίας και μαθητικές εκδόσεις με θέματα λαογραφικά, πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικής ιστορίας και μυθολογίας» (ό.π.: 201).

Πέρα από τα σχολεία γενικής παιδείας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ο προτεινόμενος σχεδιασμός για πρόγραμμα ομαδικής εκμάθησης βιολιού και το σχετικό προτεινόμενο διδακτικό υλικό θα μπορούσε επίσης να αξιοποιηθεί στα Μουσικά Σχολεία στο πλαίσιο των μαθημάτων *Μουσικών Συνόλων (Οργανοχρησίας ή άλλου είδους)* (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2013). Θα μπορούσε ακόμα να εφαρμοστεί και σε χώρους όπως είναι τα μουσεία και γενικότερα τα ιδρύματα τεχνών και πολιτισμού, τα οποία, ενώ δεν αποτελούν φορείς επίσημα θεσμοθετημένης εκπαίδευσης, προσφέρουν ολοένα και συχνότερα προγράμματα σχετικά με αθλητισμό, ζωγραφική, θέατρο κ.ά. που απευθύνονται τόσο σε παιδιά όσο και σε ενήλικες (Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, n.d.· Χριστιανική Αδελφότητα Νέων Θεσσαλονίκης, n.d.).

Γενικοί παιδαγωγικοί στόχοι του προτεινόμενου προγράμματος

Προτού αναφερθούν οι γενικοί στόχοι του συγκεκριμένου προγράμματος ομαδικών μαθημάτων βιολιού, πρέπει να διευκρινιστεί ότι βασικός στόχος του δεν είναι να εκπαιδεύσει μελλοντικούς επαγγελματίες, αλλά να καλλιεργήσει στα παιδιά το ενδιαφέρον για την έμπρακτη ενασχόληση με τη μουσική. Πιο συγκεκριμένα, οι γενικοί στόχοι του προτεινόμενου προγράμματος είναι να προσφέρει στους μαθητές:

- τη δυνατότητα να γνωρίσουν τον πλούτο και την ποικιλία της ελληνικής μουσικής μέσα από την εκμάθηση οργάνου,
- ευκαιρίες για κοινωνική συναναστροφή και συνεργασία με συνομηλίκους τους,
- τις βάσεις για το ορθό παίξιμο του βιολιού,
- ευκαιρίες για ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητάς τους, μέσα από δραστηριότητες αυτοσχεδιασμού,
- ευκαιρίες ανάπτυξης της κριτικής τους ικανότητας,
- επιπλέον βιωματικές εμπειρίες μουσικής εκτέλεσης,
- το ερέθισμα να ασχοληθούν με το βιολί και τη μουσική περαιτέρω, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό για παιδιά που είτε δεν τους δίνονται τέτοιου είδους ερεθίσματα από το οικογενειακό τους περιβάλλον, είτε δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να παρακολουθήσουν μαθήματα βιολιού σε κάποιο ωδείο.

Η επιρροή των μεθοδολογιών των Paul Rolland και Shinichi Suzuki

Για την ανάπτυξη του προτεινόμενου διδακτικού υλικού μελετήθηκαν οι διδακτικές μεθοδολογίες των Rolland και Suzuki. Οι λόγοι για τους οποίους επελέγησαν οι δύο αυτές μεθοδολογίες είναι οι ακόλουθοι:

- Επηρέασαν τη νεότερη παιδαγωγική του βιολιού (Fanelli, 2001)
- Διέφεραν ριζικά από τις προϋπάρχουσες ως προς την παρουσίαση των στοιχείων της τεχνικής του δοξαριού. Ενώ, δηλαδή, οι μέθοδοι του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα ξεκινούσαν με νότες μεγάλης αξίας χρησιμοποιώντας όλο το μήκος του δοξαριού, κάτι που είναι εξαιρετικά δύσκολο για έναν αρχάριο, οι Rolland

και Suzuki ξεκινούσαν με μικρές δοξαριές στο μεσαίο τμήμα του τόξου (Rolland & Mutschler, 1974· Starr, 2000)

- Εστιάζουν στην εκπαίδευση μεγάλου αριθμού παιδιών στο βιολί και όχι μόνο των ιδιαίτερα προικισμένων (Nelson, 1994)
- Το ομαδικό μάθημα κατέχει κεντρικό ρόλο σε αυτές (Rolland & Mutschler, 1974· Starr, 2000). Ο μεν Rolland προόριζε τη διδασκαλία του για ομαδικές τάξεις εγχόρδων, παρά το γεγονός ότι αυτή μπορεί να εφαρμοστεί και σε ατομικό μάθημα (Fanelli, 2001· Rolland & Colwell, 1966), ο δε Suzuki έδινε μεγάλη σημασία στο ρόλο του ομαδικού μαθήματος, ενώ η μέθοδός του, παρ' ότι ήταν κατά βάση ατομική, χρησιμοποιήθηκε για ομαδική εκμάθηση εγχόρδων σε σχολεία των ΗΠΑ (Brunson, 1969· Lee, 1992· Starr, 2000)

Οι ομοιότητες των μεθόδων των Rolland και Suzuki μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Χρήση μικρού τμήματος του τόξου και πρώιμο κράτημά του στα αρχικά στάδια διδασκαλίας
- Χρήση ηχογραφήσεων του διδακτικού ρεπερτορίου για ακρόαση-μελέτη στο σπίτι
- Τοποθέτηση σημαδιών στην ταστιέρα (σε διαφορετικά σημεία όμως ο καθένας)
- Χρήση οικείων μελωδιών στις μεθόδους τους (παιδικά τραγούδια)
- Έμφαση στην ρυθμική εξάσκηση
- Μάθηση μέσω ακουστικής αλλά και οπτικής μίμησης
- Ο ρόλος του δασκάλου ήταν αυτός του μοντέλου προς μίμηση
- Η απόκτηση ικανότητας στην ανάγνωση της μουσικής σημειογραφίας επόταν της απόκτησης των βασικών κιναισθητικών δεξιοτήτων (Rolland & Mutschler, 1974· Starr, 2000)

Παρόλες τις ομοιότητες οι δύο μεθοδολογίες παρουσιάζουν και αρκετές διαφορές (Rolland, όπως φαίνεται στον Fischbach, 1972). Αναφορικά με την παρουσίαση των στοιχείων της τεχνικής του οργάνου, ο Suzuki θεωρήθηκε εκπρόσωπος της πεπαλαιωμένης Γερμανικής Σχολής Βιολιού ο Rolland, αντιθέτως, έφερε νέα πνοή στη διδασκαλία του οργάνου αξιοποιώντας τις τότε επιστημονικές ανακαλύψεις από το χώρο της φυσιολογίας και των νευροεπιστημών (Nelson, 1994). Πιο συγκεκριμένα, ο Rolland έθετε στη διδασκαλία του τις βάσεις για όλη τη μετέπειτα τεχνική του βιολιού, χρησιμοποιώντας μεγάλες κινήσεις, αλλαγές θέσεων και *pizzicato* αριστερού και δεξιού χεριού από τα πρώτα στάδια της εκμάθησης (Fischbach, 1972), αλλά και συνδυασμό των δαχτυλοθεσιών I και II (Rolland & Mutschler, 1974). Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η δαχτυλοθεσία I αντιστοιχεί στις πέντε πρώτες νότες της μείζονος κλίμακας ξεκινώντας από την ανοιχτή χορδή, ενώ η δαχτυλοθεσία II στις πέντε πρώτες νότες της ελάσσονος κλίμακας ξεκινώντας από την ανοιχτή χορδή. Στον Suzuki, από την άλλη πλευρά, οι σύνθετες κινήσεις του βιολιστικού παιξίματος αναλύονταν στις επιμέρους και διδάσκονταν με παύσεις και προετοιμασία, ενώ στα αρχικά στάδια υπήρχε περιορισμός στις χορδές Λα και Μι, στην 1^η θέση και στην δαχτυλοθεσία I (Starr, 2000). Άλλες διαφορές των Rolland και Suzuki ήταν ότι η διδασκαλία του πρώτου απευθυνόταν σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, από παιδιά μέχρι ενηλίκους, στο πλαίσιο κυρίως του ομαδικού μαθήματος και χωρίς τη γονική συμμετοχή, ενώ η διδασκαλία του Suzuki απευθυνόταν κυρίως σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, στο πλαίσιο ατομικών μαθημάτων, με πολύ έντονη και

καθοριστική τη γονική συμμετοχή. Επιπλέον, οι *Σπουδές Δράσης (Action Studies)* που ανέπτυξε ο Rolland μπορούν να χρησιμοποιηθούν παράλληλα με οποιοδήποτε διδακτικό υλικό· το διδακτικό ρεπερτόριο της μεθόδου Suzuki, αντιθέτως, είναι αυστηρά καθορισμένο.

Αν και η ανάπτυξη του διδακτικού υλικού βασίστηκε στις ομοιότητες των μεθοδολογιών των Rolland και Suzuki, εντούτοις μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε στη μεθοδολογία του Rolland, μια και αυτή θεωρήθηκε ως καταλληλότερη για το συγκεκριμένο πρόγραμμα ομαδικής εκμάθησης βιολιού. Οι κυριότεροι λόγοι για την επιλογή αυτή ήταν ότι στη μέθοδο του Rolland:

- δεν είναι απαραίτητη η γονική συμμετοχή, η οποία στο προτεινόμενο πρόγραμμα είναι δύσκολο να εξασφαλιστεί, μια και αυτό απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου
- η τεχνική του βιολιού παρουσιάζεται με πιο σύγχρονο, βασισμένο σε επιστημονικές μελέτες τρόπο
- το διδακτικό ρεπερτόριο δεν είναι αυστηρά καθορισμένο, συνεπώς οι *Σπουδές Δράσης* μπορούν να χρησιμοποιηθούν παράλληλα με το ελληνικό ρεπερτόριο
- η διδασκαλία μπορεί να εφαρμοστεί σε μαθητές βιολιού οποιασδήποτε ηλικίας, σε αντίθεση με τη μέθοδο Suzuki η οποία ενδείκνυται για μικρότερες ηλικίες

Στο προτεινόμενο διδακτικό ρεπερτόριο, όπως φαίνεται και στο Παράρτημα που ακολουθεί στο τέλος του άρθρου, δημιουργήθηκαν συνοδευτικά μέρη πλάι στις κύριες μελωδίες των τραγουδιών με βάση τις *Σπουδές Δράσης* του Rolland. Παράλληλα, στο Προτεινόμενο Αναλυτικό Πρόγραμμα τηρήθηκε κατά κανόνα η σειρά παρουσίασης των στοιχείων της τεχνικής του βιολιού, όπως προτείνεται από τον Rolland στο σύγγραμμά του *The teaching of action in string playing: Developmental and remedial techniques* (Rolland & Mutschler, 1974). Εξαιρεση αποτελεί η εκμάθηση της τοποθέτησης του 2^{ου} δαχτύλου η οποία στον Rolland πραγματοποιείται στη χαμηλή και στην ψηλή της θέση ταυτόχρονα, με χρωματική δηλαδή, κίνηση του 2^{ου} δαχτύλου από τη δαχτυλοθεσία I στη δαχτυλοθεσία II, ενώ στον παρόντα σχεδιασμό κρίθηκε προτιμότερο να αποφευχθεί η χρωματική κίνηση στα πρώτα στάδια και να διδαχθούν οι δαχτυλοθεσίες I και II ξεχωριστά, όπως ακριβώς διδάσκονται, δηλαδή, στη μέθοδο Suzuki.

Η δημιουργία συνοδευτικών φωνών, πέρα από το ότι ενσωματώνει τις *Σπουδές Δράσης* του Rolland, οδηγεί σε έναν σπειροειδή τρόπο διδασκαλίας των κομματιών που έχει πολλαπλά οφέλη για τους μαθητές. Ο δάσκαλος επανέρχεται αρκετές φορές σε κάθε κομμάτι, για να διδάξει μια καινούρια δεξιότητα μέσα από μια διαφορετική συνοδεία. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές προτού φτάσουν στο σημείο να παίξουν την κύρια μελωδία του τραγουδιού είναι εξοικειωμένοι με αυτή διότι την έχουν προηγουμένως ακούσει και συνοδεύσει αρκετές φορές. Επιπλέον, το προτεινόμενο διδακτικό υλικό προσφέρει τη δυνατότητα για διαφοροποιημένη διδασκαλία, ανάλογα με το επίπεδο και τις δυνατότητες του κάθε μαθητή, καθώς όλοι οι μαθητές συμμετέχουν στο σύνολο αποδίδοντας κάθε φορά τη συνοδεία που είναι σε θέση να εκτελέσουν. Ταυτόχρονα, η απόκτηση των δεξιοτήτων στην τεχνική του οργάνου από τους μαθητές συμβαδίζει με την απόκτηση δεξιοτήτων στην ομαδική εκτέλεση και το παίξιμο σε μουσικό σύνολο.

Επιλογή ρεπερτορίου

Όπως προαναφέρθηκε, για να μπορέσει να έχει επιτυχία ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα και το αντίστοιχο για αυτό διδακτικό υλικό θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο σχεδιασμό τους οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και η πολιτισμική κληρονομιά του τόπου στον οποίο αυτό πρόκειται να εφαρμοστεί. Αφετηρία, λοιπόν της παρούσας πρότασης είναι ότι, εάν οι *Σπουδές Δράσης* του Rolland, συμπεριλαμβανομένων και των κοινών στοιχείων από τη μεθοδολογία του Suzuki, χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη διδακτικού υλικού βασισμένου σε ελληνικό ρεπερτόριο, θα προσφέρουν καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα διότι:

- οι μαθητές θα γνωρίζουν ακουστικά αυτό που θα κληθούν κάθε φορά να μελετήσουν και να παίξουν, οπότε θα τους είναι πιο εύκολο να το αναπαράγουν
- θα υπάρχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον και επιπρόσθετο κίνητρο από την πλευρά των μαθητών για το νέο αυτό ρεπερτόριο
- θα υπάρχει δυνατότητα σύνδεσης του συγκεκριμένου διδακτικού υλικού με το υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα για το μάθημα μουσικής στο σχολείο και χρήσης του συγκεκριμένου υλικού στις σχολικές εκδηλώσεις

Στο συγκεκριμένο διδακτικό υλικό συμπεριλήφθησαν τραγούδια που ανήκουν στην πολιτισμική παράδοση της Ελλάδας, όπως είναι τα παραδοσιακά (από διάφορες γεωγραφικές περιοχές), τα ρεμπέτικα αλλά και κάποια τραγούδια νεότερων Ελλήνων συνθετών.

Σύμφωνα με τα κριτήρια επιλογής που τέθηκαν, τα επιλεγμένα τραγούδια κρίθηκε σκόπιμο:

- Να έχουν χρονική, γεωγραφική αλλά και αριθμητική ποικιλία, να προέρχονται δηλαδή από διάφορες γεωγραφικές περιοχές και ιστορικές περιόδους της Ελλάδας, να είναι όμως παράλληλα και επαρκή σε αριθμό
- Να έχουν στίχο κατάλληλο για το σχολικό περιβάλλον
- Να περιλαμβάνουν ποικιλία διατονικών κλιμάκων, να αποφεύγεται όμως σε αυτά η χρωματική κίνηση και το τριημιτόνιο
- Να περιλαμβάνουν ποικιλία μέτρων και ρυθμικών σχημάτων
- Να έχουν απλότητα, σαφήνεια και ποικιλία ως προς τη δομή
- Να μπορούν να ενσωματώσουν τις *Σπουδές Δράσης* του Rolland
- Να μπορούν να παιχθούν με τις δαχτυλοθεσίες I και II
- Να περιλαμβάνουν στην αρχή νότες μικρής διάρκειας έτσι ώστε η απόκτηση δεξιοτήτων στον χειρισμό του δοξαριού να ξεκινά με μικρές δοξαριές
- Να δυσκολεύουν σταδιακά, έτσι ώστε η εκμάθηση να πραγματοποιείται από το πιο απλό στο πιο δύσκολο

Οργάνωση μαθημάτων και απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή

Τα μαθήματα στο προτεινόμενο πρόγραμμα προβλέπεται να είναι ομαδικά, να πραγματοποιούνται δύο φορές την εβδομάδα και να διαρκούν 45' το καθένα, σύμφωνα με τη σχετική εγκύκλιο για τα *Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων* (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2014). Μοναδικό κριτήριο για την επιλογή των μαθητών θα είναι η εκδήλωση ενδιαφέροντος για το βιολί, χωρίς να προηγείται οποιοδήποτε τεστ μουσικής δεκτικότητας.

Η αγορά και συντήρηση των οργάνων θα είναι η μοναδική ίσως δαπάνη που θα αναλογεί στους μαθητές για το πρόγραμμα. Άλλη λύση θα ήταν να γίνει από το

σχολείο προσπάθεια εξεύρεσης χορηγιών για την αγορά οργάνων, έτσι ώστε τα όργανα να παραμένουν στην ιδιοκτησία του σχολείου και να παρέχονται στους μαθητές υπό το καθεστώς δανεισμού.

Αναφορικά με την υλικοτεχνική υποδομή, στο πρόγραμμα θα χρησιμοποιηθεί ένας υπολογιστής συνδεδεμένος με ηχεία από όπου θα μπορούν να ακούγονται τα τραγούδια και οι συνοδευτικές τους μελωδίες. Τα τραγούδια είναι καταγεγραμμένα με το λογισμικό *Sibelius* το οποίο δίνει τη δυνατότητα αναπαραγωγής είτε του συνόλου είτε κάθε φωνής ξεχωριστά (Lay, 2004b). Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές θα μπορούν να εκτελούν τα διάφορα μέρη των τραγουδιών έχοντας ως οδηγό τα ηχητικά αποσπάσματα, ενώ ο δάσκαλος θα μπορεί να πηγαινοέρχεται και να παρέχει την αναγκαία εξατομικευμένη βοήθεια. Επίσης, το συγκεκριμένο λογισμικό δίνει τη δυνατότητα εξαγωγής του υλικού σε *mp3* έτσι ώστε να μπορεί να δοθεί στα παιδιά για την ατομική τους μελέτη. Συμπληρωματικά θα δοθεί στους μαθητές και μια λίστα προτεινόμενων ακροάσεων, έτσι ώστε να μπορούν να ακούσουν τα τραγούδια και στην αυθεντική τους εκδοχή.

Στην ατομική τους μελέτη οι μαθητές, με τη βοήθεια ίσως και των γονέων τους, προβλέπεται να κρατούν ημερολόγια μελέτης τα οποία θα ελέγχονται κάθε εβδομάδα από το δάσκαλο. Σε αυτά θα σημειώνεται η χρονική διάρκεια της μελέτης για την κάθε ημέρα και θα δίνονται λεπτομέρειες για το τι ακριβώς μελετήθηκε. Τέλος, στο προτεινόμενο πρόγραμμα δεν θα χρειαστούν αναλόγια διότι αφενός μεν η μάθηση θα πραγματοποιείται χωρίς να είναι αναγκαία η ανάγνωση παρτιτούρας, αφετέρου, όταν χρειαστεί να παρουσιαστεί η παρτιτούρα του κομματιού αυτό μπορεί να γίνει με βιντεοπροβολέα στον πίνακα.

Συμπερασματικά

Τον 21ο αιώνα η τεχνολογική ανάπτυξη από τη μια έδωσε τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ακούν περισσότερη μουσική, από την άλλη οδήγησε στη μείωση της ενεργούς συμμετοχής τους στη μουσική πράξη (Green, 2003). Κατά συνέπεια, μόνο «οι λίγοι ταλαντούχοι είναι εξουσιοδοτημένοι να παράγουν μουσική... και η πλειοψηφία των ανθρώπων έχει στερηθεί τη μουσικότητα που της ανήκει δικαιωματικά εκ γενετής» (Σμολ, 2010: 27-28). Για να μπορέσει να αλλάξει αυτή η κατάσταση, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να δοθεί σε όλα τα παιδιά η δυνατότητα να ασχοληθούν εμπράκτως με τη μουσική και να σχετιστούν με αυτήν και μέσω αυτής. Προς αυτή την κατεύθυνση θα βοηθούσε ιδιαίτερα η εισαγωγή προγραμμάτων ομαδικής εκμάθησης οργάνων και η δημιουργία μουσικών συνόλων στα σχολεία παράλληλα με το ήδη υπάρχον μάθημα της μουσικής. Η παρούσα διδακτική πρόταση φιλοδοξεί να συνεισφέρει στις προσπάθειες για εισαγωγή της οργανικής εκπαίδευσης στα σχολεία του Ελλαδικού χώρου, με την ελπίδα ότι αυτή θα οδηγήσει σε αύξηση του αριθμού των παιδιών αλλά και των μελλοντικών ενηλίκων που θα αγαπήσουν και θα ασχοληθούν με τη μουσική σε ερασιτεχνικό, αλλά, γιατί όχι και σε επαγγελματικό επίπεδο.

Παράρτημα: Ενδεικτικό παράδειγμα διδασκαλίας τραγουδιού

Δίνεται το πρώτο κομμάτι του διδακτικού ρεπερτορίου και ένας ενδεικτικός τρόπος διδασκαλίας του. Το συγκεκριμένο τραγούδι, παρόλο που είναι παιδικό και προορίζεται για παιδιά προσχολικής κυρίως ηλικίας επιλέχθηκε λόγω της

καταλληλότητάς του για την εκμάθηση του βιολιού· παίζεται με τη δαχτυλοθεσία II, περιέχει τέσσερις μόνο φθόγγους και απλά ρυθμικά σχήματα με τέταρτα και όγδοα.

1. Η μικρή Ελένη

Παραδοσιακό παιδικό τραγούδι

Μελωδία

Συνοδεία 1

Συνοδεία 2

Συνοδεία 3

Συνοδεία 4

mf G

Πορεία διδασκαλίας:

Αφού οι μαθητές έχουν αποκτήσει τις βασικές κιναισθητικές δεξιότητες για σωστή στάση και κράτημα βιολιού και δοξαριού, ξεκινούν να παίζουν τη *Συνοδεία 1, 2* και *3*, αρχικά με *pizzicato* αριστερού και δεξιού χεριού, παράλληλα με την κύρια μελωδία η οποία ακούγεται από μια συσκευή αναπαραγωγής ήχου. Αφού έχει επιτευχθεί αυτός ο στόχος από τους μαθητές μπορούν οι ίδιες αυτές συνοδείες σε άλλο μάθημα να παιχθούν με το δοξάρι, είτε σε μία ανοιχτή χορδή (*Συνοδεία 1*), είτε με εναλλαγή δύο ανοιχτών χορδών (*Συνοδεία 2*), είτε σε δύο ανοιχτές χορδές ταυτόχρονα (*Συνοδεία 3*). Στη συνέχεια, σε επόμενη διδακτική ενότητα, μπορεί να αποδοθεί η κύρια μελωδία του τραγουδιού, αρχικά με *pizzicato* δεξιού χεριού και στη συνέχεια με το δοξάρι. Το συγκεκριμένο κομμάτι μπορεί να διδαχθεί αρχικά στη Ρε χορδή και στη συνέχεια να ζητηθεί από τους μαθητές να το μεταφέρουν με το αντί από άλλη νότα με την ίδια δαχτυλοθεσία (παίζοντάς το, δηλαδή, στις χορδές Λα και Μι και παρατηρώντας τι συμβαίνει με τη θέση του αριστερού και του δεξιού χεριού). Επίσης μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές να γίνει μεταφορά του κομματιού από άλλη νότα με άλλους όμως δαχτυλισμούς (ξεκινώντας, για παράδειγμα, από τη νότα Μι με πρώτο δάχτυλο στη Ρε χορδή). Η *Συνοδεία 4* διδάσκεται σε μεταγενέστερο στάδιο, προς το τέλος του έτους με στόχο να εισάγει τους μαθητές στις αλλαγές θέσεων, αρχικά με το παίξιμο αρμονικών. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν τοποθετηθεί σημάδια στην ταστιέρα για τις θέσεις των αρμονικών, όπως επίσης και για τη θέση του 1^{ου} και 3^{ου} δαχτύλου στη δαχτυλοθεσία I. Η διδασκαλία της κύριας μελωδίας και των συνοδευτικών φωνών πραγματοποιείται μέσω μίμησης. Όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει πρόκειται για πολύ απλή στην απομνημόνευση μελωδία και για συνοδείες με ισοκράτες (*Συνοδείες 1, 2* και *3*) ή με απλά *ostinati* (*Συνοδεία 4*).

Βιβλιογραφία

- Adelson, D. (2000). The Merit music program. *International Journal of Music Education*, 35(1), 8-11.
- Brunson, R. T. (1969). *An adaptation of the Suzuki-Kendall violin method for heterogeneous stringed instrument classes*. Doctoral dissertation, University of Arizona.
- Burt-Perkins, R., & Mills, J. (2009). Pitching it right? Selection and learning at a music conservatoire. *British Educational Research Journal*, 35(6), 817-835.
- Cheng, E. K., & Durrant, C. (2007). An investigation into effective string teaching in a variety of learning contexts: A single case study. *British Journal of Music Education*, 24(2), 191-205.
- Deverich, R. K. (1987). The Maidstone movement-Influential British precursor of American public school instrumental classes. *Journal of Research in Music Education*, 35(1), 39-55.
- Donald, E., Stathopoulos, T., & Lorenzino, L. (2012). Adopt or adapt? El Sistema as an inspiration for music education in Canada. *Quebec Music Educators Association*. Retrieved March 28, 2013, from <http://www.qmea-aemq.org/news>
- Fanelli, P. M. (2001). *Paul Rolland: His teaching career and contributions to string pedagogy and education*. Doctoral dissertation, University of Illinois.
- Fischbach, F. G. (1972). *A comprehensive performance project in violin literature and an essay consisting of a comparative study of the teaching methods of Samuel Applebaum and Paul Rolland*. Doctoral dissertation, University of Iowa.
- Gaunt, H., Creech, A., Long, M., & Hallam, S. (2012). Supporting conservatoire students towards professional integration: One-to-one tuition and the potential of mentoring. *Music Education Research*, 14(1), 25-43.
- Green, L. (2003). Music education, cultural capital and social group identity. In M. Clayton, T. Herbert & R. Middleton (Eds.), *The cultural study of music: A critical introduction* (pp. 263-273). New York: Routledge.
- Grimmet, H., Rickard, N., Gill, A., & Murphy, F. (2010). The perilous path from proposal to practice: A qualitative program evaluation of a regional music program. *Australian Journal of Music Education*, 2, 52-65. Retrieved from <http://www.asme.edu.au/publications.htm>
- Koopman, C., Smit, N., De Vugt, A., Deneer, P., & Den Ouden, J. (2007). Focus on practice-relationships between lessons on the primary instrument and individual practice in conservatoire education. *Music Education Research*, 9(3), 373-397.
- Kruger, L. L. (1990). *An analysis and adaptation of Brazilian folk music into a string method comparable to American models for use in the Brazilian music education system*. Doctoral dissertation, University of Missouri-Columbia.
- Lay, B. (2004a). The dynamics of group teaching. In A. Marks (Ed.), *All together: Teaching music in groups* (pp. 4-11). London: The Associated Board of the Royal Schools of Music Publishing.
- Lay, B. (2004b). Using music technology. In A. Marks, *All together: Teaching music in groups* (pp. 68-78). London: The Associated Board of the Royal Schools of Music Publishing.
- Lee, S. (1992). *The Suzuki beginner: A teacher's guide to the Suzuki principles of violin*. Doctoral dissertation, University of Illinois.

- Lenon, M., & Reed, J. (2012). Instrumental and vocal teacher education: Competences, roles and curricula. *Music Education Research*, 14(3), 285-308.
- Lesniak, M. (2012). El Sistema and American music education. *Music Educators Journal*, 99(2), 63-66.
- Murphy, F., Rickard, N., Gill, A., & Grimmet, H. (2011). Informing new string programmes: Lessons learned from an Australian experience. *British Journal of Music Education*, 28(3), 285-300.
- Nelson, S. (1994). *Twentieth-century violin technique: The contributions of six major pedagogues*. Doctoral dissertation, University of South Carolina.
- Rickard, N. S., Appelman, P., James, R., Murphy, F., Gill, A., & Bambrick, C. (2012). Orchestrating life skills: The effect of increased school-based music classes on children's social competence and self-esteem. *International Journal of Music Education*, 31(3), 292-309.
- Rickard, N., Vasquez, J. T., Murphy, F., Gill, A., & Toukhsati, S. R. (2010). Benefits of a classroom based instrumental music program on verbal memory of primary school children: A longitudinal study. *Australian Journal of Music Education*, 1, 36-47. Retrieved from <http://www.asme.edu.au/publications.htm>
- Rolland, P., & Colwell, R. (1966). Development and trial of a two year program in string instruction. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 8, 36-43. Retrieved November 4, 2014 from www.jstor.org/stable/40316915
- Rolland, P., & Mutschler, M. (1974). *The teaching of action in string playing: Developmental and remedial techniques*. American String Teachers Association.
- Starr, W. (2000). *The Suzuki violinist* (Revised ed.). Miami, Florida: Warner Bros. Publications.
- Triantafyllaki, A. (2005). Viewpoints: A call for more instrumental music teaching research. *Music Education Research*, 7(3), 383-387.
- Triantafyllaki, A. (2010). Performance teachers' identity and professional knowledge in advanced music teaching. *Music Education Research*, 12(1), 71-87.
- Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. (n. d.). *Εκπαιδευτικά Προγράμματα*. Ανάκτηση 18 Ιουλίου 2015, από: <http://mbp.gr/html/gr/index.htm>
- Σαββίδου, Δ. (2009). Σύγκριση των μαθησιακών στυλ που συνδέονται με την κλασική, την ποπ και τη ροκ μουσική και προεκτάσεις για την εκπαίδευση. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Σμολ, Κ. (2010). *Μουσικοτροπώντας: Τα νοήματα της μουσικής πράξης και της ακρόασης* (1^η έκδ., μτφ. Δ. Παπασταύρου & Σ. Λούστας). Θεσσαλονίκη: Ιανός ο μελωδός.
- Σπυροπούλου, Δ., Αναστασάκη, Α., Δεληγιάννη, Δ., Κούτρα, Χ., & Μπούρας, Σ. (2008). Καινοτόμα προγράμματα. Στο Β. Δ. Γκιζέλη (Επιμ.), *Η ποιότητα στην εκπαίδευση: Έρευνα για την αξιολόγηση ποιοτικών χαρακτηριστικών του συστήματος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης* (σσ. 197-240), Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανάκτηση 1 Αυγούστου 2014, από http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/ax_poiot_xar_prot_def_t_ekp/poiot_ekp_erevn/s_197_240.pdf

Χριστιανική Αδελφότητα Νέων Θεσσαλονίκης (ΧΑΝΘ). (n.d.). *Καλλιτεχνικά και επιμορφωτικά προγράμματα*. Ανάκτηση 18 Ιουλίου 2015, από: <http://www.ymca.gr/tmimata/kalitechnika-epimorfotika-programmata/programs/intro>

Νομοθεσία

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2013). *Τροποποίηση της υπ'αρ. 84924/Γ7/24.7.2012 Υπουργικής Απόφασης (ΦΕΚ 2184/τ. Β'/24.7.2012, διορθώσεις σφαλμάτων ΦΕΚ 2307/τ.Β'/6.8.2012) με θέμα: Τροποποίηση της υπ'αρ. 72137/Γ7/28.6.2011 Υπουργικής Απόφασης (ΦΕΚ 1643/ Β') με θέμα: «Μεταβατικό Ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων των τάξεων Α', Β' και Γ' Μουσικών Γυμνασίων και Α', Β' και Γ' Γενικών Μουσικών Λυκείων», Αρ. Πρωτ. 137506/Γ7, Αθήνα. Ανάκτηση 11 Απριλίου 2015, από <http://www.parentbook.gr/>*

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2014). *Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων (Αγωγής Σταδιοδρομίας, Αγωγής Υγείας, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πολιτιστικών Θεμάτων, eTwinning και Erasmus+) για το σχολικό έτος 2014-2015*, Αρ. Πρωτ. 167127/Γ7, Αθήνα. Ανάκτηση 10 Απριλίου 2015, από <http://edu.klimaka.gr/>